San Ġorġ, Ħamsin sena bażilika (1)

George Francis Vella – georgefrancis.vella@gmail.com

Lura għall-1958. Kienet il-ġurnata tal-Ħadd. Ottubru kien diġà daħal fil-ħames jum. L-arloġġ kien qed jimmarka l-erbgħa ta' wara nofsinhar hekk kif l-arċipriet Cefai ntlemaħ riesaq b'pass meqjus fuq il-presbiterju tal-knisja li kienet maħnuqa bin-nies. Ma kienx spettaklu ta' kuljum, aktar u aktar f'dak iż-żmien tas-sena meta l-ħajja fil-parroċċa tkun għadha qed tistejqer mir-ritmu kajman tas-Sajf. Kienet ħaġa ġdida fjamanta, mingħajr l-iċken dell fil-ġrajja l-imgħoddija; kien preżent mingħajr passat, iżda b'ġejjieni kbir.

F'salt wieħed l-għagħa tan-nies intfiet f'ħemda li ttarrax il-widnejn. L-arċipriet, wieqaf dritt xemgħa wara l-mikrofonu, beda jtarraf kelma, tnejn, tlieta sakemm inkiser u b'leħen kommoss – li ma kienx soltu tiegħu – berraħha: "San Ġorġ bażilika". Kien għoddu mank spiċċa jlissen l-aħħar sillaba li l-kotra ma nbidlitx f'miġemgħa ta' radd il-ħajr lil Alla u, waqt li refgħet ħarsitha 'l fuq, instemgħet tidwi l-għajta immortali ta' "Viva Ġorġi tagħna".

Il-qlub dlonk tkebbsu bil-fjammi ta' l-imħabba Ġorġjana hekk kif il-qniepen *Barigozzi* fetħulha kollhom qawwa sabiex b'hekk il-belt Victoria saret l-ewwel art li fuqha idda d-dawl ta' l-aħbar il-ġdida; l-idejn, li ġiethom saħħa barranija, infexxew f'ċapċip stinat hekk kif fis-sema l-murtali għollew leħinhom sabiex b'hekk ir-Rabat sar l-ewwel xandâr tal-bxara l-ġdida; l-għajnejn imtlew bi dmugħ il-hena li beda jġelben mal-ħaddejn hekk kif il-frontispizju deher għall-ewwel darba jġorr l-istendard tar-rebħa, is-salib tal-bażilika.

San Ġorġ dakinhar inbidel f'ġenna kollha kemm hi glorja, f'liturġija kollha kemm hi foħrija u f'eżerċtu kollu kemm hu trijonf. Għax tassew dakinhar ix-xemx tal-ġustizzja telgħet setgħana bħal qatt qabel biex qatt ma terġa' tinżel, dakinhar il-lejl tat-tiġrib safa mirbuħ mill-jum tal-ħlas ġust, dakinhar il-poplu Ġorġjan bir-raġun kollu fetaħ fommu biex ikanta mas-salmista: *"Exultabunt ossa humiliata"*, "Jifraħ l-għadam li kien mgħattan" (Salm 51:10).

Bid-digriet *Merito dilaudatur templum*, li jġib id-data tas-6 ta' Settembru 1958 u li permezz tiegħu l-Q.T. il-Papa Piju XII għoġbu jgħolli l-knisja parrokkjali ta' San Ġorġ għad-dinjità ta' bażilika minuri, infetaħ staġun ġdid, anzi bdiet rebbiegħa ġdida għall-parroċċa l-antika tal-gżira, fejn il-*"flores apparuerunt in terra,... vox turturis audita est in terra nostra"*, "fuq l-art ġa deher il-ward,... fuq artna nstema' leħen il-gamiem" (Għan 2:12).

Huwa tajjeb li niftakru kemm nisslet ferħ din il-ġrajja ta' ġieħ. Huwa tajjeb li nagħrfu l-merti li kienu ta' fejda sabiex il-knisja tagħna tiżżejjen bl-unuri kollha ta' bażilika. Iżda kemm ikun aktar tajjeb jekk nidħlu fil-qalba ta' dan l-isem li jgħodd l-eluf ta' snin!

Il-bidu tal-"bażilika"

Qabel ma sabet postha fil-lingwaġġ Kristjan il-kelma *bażilika* kienet ilha għal ħafna żmien fi lsien il-bniedem tad-dinja ċivilizzata. It-terminu Latin *basilica* tnissel minn ieħor (*basiliké stoà*) li fil-lessiku tal-Grieg klassiku jirriferi għall-awla rjali fejn is-sultan kien jagħti udjenzi privati kif ukoll pubbliċi. Dan l-imkien kien jikkonsisti f'kemm-il korsija li kienu jkunu magħżula minn xulxin permezz ta' ringiela kolonni.

Żgur illi r-Rumani kienu fost l-akbar promuturi tal-"bażilika" għax barra li f'ħajjithom kellha sinifikat partikulari, il-Belt Eterna kienet saret tabilħaqq iċ-ċentru universali ta' l-iprem u l-ifjen bażiliċi. Bejn is-snin 184 u 121 qabel Kristu kienu diġà ttellgħu ġewwa l-Forum Romanum, jew is-suq ta' Ruma, il-bażiliċi Porcia – l-eqdem waħda li nafu biha sal-lum, Fulvia, Sempronia u Opimia. Wara s-sena 46 qabel Kristu żdiedet magħhom il-bażilika Iulia. Dawn ħadu isimhom mill-fundaturi

Il-fdalijiet tal-bażilika ta' Massenzju u Kostantinu, tas-seklu erbgħa, magħrufa wkoll bħala l-Basilica Nova, l-aħħar u l-ikbar bażilika fil-Forum Ruman.

rispettivi tagħhom b'sinjal ta' qima mistħoqqa u tifkira dejjiema.

Fix-xjenza arkitettonika tar-Rumani l-kunċett ta' "bażilika" kompla jiġi żviluppat u ġew ukoll stabbiliti għadd ta' kriterji speċifiċi li l-ħarsien tagħhom kellu jiggarantixxi leġittimità sħiħa sabiex binja tissejjaħ b'dan il-mod.

Qabelxejn dawn il-bażiliċi, barra li kienu jkomplu jsebbħu u jżidu d-dekor tal-foru Ruman, kienu fuq kollox jipprovdu l-ispazju neċessarju sabiex fihom seta' jsir in-negozju. Barra minn hekk kienu jservu wkoll bħala sede għall-amministrazzjoni tal-ġustizzja. Bil-ħsieb li dan il-post ikun jista' jilqa' fih b'faċilità l-membri tal-pubbliku l-perit responsabbli mill-istruttura kien obbligat jaħseb għal numru adegwat ta' aperturi fl-għoli minfejn seta' jinfed ġewwa d-dawl tax-xemx.

Aspetti oħra, li kienu jiġu osservati fl-iddisinjar u l-bini tal-bażiliċi, jinsabu mfissra tajjeb fit-trattat li jġib l-isem ta' *De architectura* li ħallielna l-ewwel inġinier Ruman li taf bih l-istorja, Vitruvju (c. 80/70 – c. 25 qK). Għal dan l-esponent ta' l-arkitettura Rumana binja – speċjalment bażilika – kien meħtieġ li tispikka fi tliet oqsma partikulari: *firmitas*, sħuħija; *utilitas*, siwi; u *venustas*, sbuħija. Hu nnifsu kien mexxa l-bini ta' bażilika fil-belt ta' Fano, l-Italja, dakinhar imsejħa Fanum Fortunæ.

Fil-ħames "ktieb" ta' dan it-trattat insibu l-prinċipji fundamentali li kienu jiġu mwettqa b'mod rigoruż fil-bini ta' bażilika. Din kienet tkun sala kbira msaqqfa f'forma rettangulari. Il-wisa' tagħha fuq ġewwa kienet tkun maqsuma normalment fi tlieta permezz ta' żewġ fillieri kolonni ħalli b'hekk kienu jiġu ffurmati korsija prinċipali u tnejn oħra laterali. F'tarf in-navata ċentrali kien ikun hemm abside nofs tond fejn il-maġistrat kellu s-sedja tiegħu mgħollija ħarira 'l fuq. Kien kruċjali illi

Idea grafika ta' kif kienet il-bażilika ta' Massenzju minn ġewwa.

Il-fdalijiet tal-Basilica Iulia, iddedikata minn Ġulju Ċesri fis-sena 46 qK, u mibnija mill-ġdid minn Djoklezjanu.

l-korsija ewlenija mhux biss tkun usa' min-navi iżda fuq kollox ogħla sabiex kienu jkunu jistgħu jinħolqu twieqi apposta minfejn ikun jista' jidħol id-dawl ta' barra.

Il-bażilika "Rumana" tant kienet kisbet popolarità minħabba l-funzjonalità u l-estetika tagħha illi ġa fl-ewwel żminijiet ta' l-imperu, jiġifieri fl-aħħar snin ta' l-ewwel seklu qabel Kristu u fil-bidu ta' l-ewwel millennju, kienet saret karatteristika fil-kumpless arkitettoniku ta' l-ibliet li kienu jmexxu r-Rumani. Jista' allura jagħti l-każ illi anki fil-belt Rumana ta' Għawdex, iddokumentata bħala *"Gaulos Oppidum"* u li kienet tokkupa l-parti l-antika tar-Rabat ta' żmienna biċ-ċentru tagħha San Ġorġ, kien hawn imwaqqfa xi għamla ta' bażilika fejn kienu jiġu mwettqa l-ħwejjeġ li semmejna iktar 'il fuq.

F'dan l-istess perjodu bikri ta' l-imperu Ruman – ikompli jgħarrafna Vitruvju – il-bażilika nsibuha tagħmel parti wkoll mir-residenzi privati jew palazzi tal-mexxejja ta' l-istat, fejn kienu jinżammu laqgħat importanti u jinqatgħu kwistjonijiet b'arbitraġġ. Filfatt fis-seklu tlieta wara Kristu l-klassi tal-mexxejja Rumani ma kinitx għadha tiffrekwenta l-foru bħal qabel. Dak iż-żmien kienu ħaduha drawwa illi jamministraw mill-kumdità ta' djarhom li kienu jinsabu 'l barra mill-qalba tal-belt fejn kienet tikkonċentra ruħha l-ħajja pubblika. Dawn ir-residenzi għalhekk inbidlu f'fora fil-magħluq. Fit-Tuneżija ġiet skavata bażilika "privata" li tmur lura għall-ewwel nofs tas-seklu erbgħa wara Kristu. Din is-sala, fejn kienu jingħataw l-udjenzi, hija ta' forma rettangulari u fuq il-ġnub tagħha hemm mibnija kmamar li jagħtu ġo xulxin. In-naħa ta' ġewwa s-sala tispiċċa f'abside tond b'żewġ "kappelluni" laterali.

Ikompli fil-ħarġa li jmiss.